

tiaræ archivium publicum et secretum, omni diligentia disponendum, et custodiendum constituitur. Idem, *ibid.*, § 37 et seq.

(15. Major pœnitentiarius unus ex S. R. E. cardinalibus debet esse presbyter, et in theologia magister, seu decretorum doctor a solo Romano Pontifice per litteras eligendus. Ipso e vita discedente tempore sedis vacantis, tunc a majore numero cardinalium per secreta suffragia eligendus est alius cardinalis propœnitentiarius ad ejusdem sedis vacantis tempus. Idem, *ibidem*, § 3 et 4.

(16. Præcipuum majoris pœnitentiarum munus consistit in recto ac prudenti exercitio facultatum sibi concessarum. Et in quatuor diebus majoris hebdomadæ, Dominica quidem Palmarum in basilica Sancti Joannis in Laterano, feria vero quarta in Basilica S. Mariæ Majoris, et quinta, et sextis feriis in Basilica Vaticana S. Petri fidelium confessiones in Sede ad id constituta excipere, nec non capita pie sese submittentium virga pœnitentiarum tangere; indulgentiam centum dierum ipsis impartiendo, juxta facultatem eidem concessam in alia constit., incip. *Pastor bonus*. (17. Præterea tribus anni diebus, videlicet feria quarta Cinerum (qua die ipse cineres capiti Summi Pontificis, cardinalium cæterorumque assistentium inspergit), et mane feriæ sextæ in Parasceve, et die commemorationis fidelium defunctorum, solemniter ritu rem divinam in Pontificia capella peragere. (18. Et ad hæc Romano Pontifici in supremo vitæ agone constituto ad spiritualem eidem in tali articulo ferendam opem, assistere. Idem, *ibid.*, § 5.

(19. Major pœnitentiarius minores pœnitentiarum in tribus basilicis Urbis, in Ecclesia Lauretana, ac pro anni Sancti tempore in basilica S. Pauli, aliisque Urbis ecclesiis deputat, *ibid.*, § 6. (20. Majori pœnitentiario assignantur emolumenta centum scutorum auri pro quolibet mense, et aliorum cæ annuorum monetæ et superfluis pœnitentiariæ emolumentis. Idem, *ibidem*, § 8 et 9.

(21. Pœnitentiarius major potest consulere Papam etiam in prohibitis, et ei de vivæ vocis oraculo asserenti est fides habenda. Idem, in *cit.*, constitut. 95, incip. *Pastor bonus*, § 5. (22. Pœnitentiarum majoris facultates a pluribus Pontificibus concessæ colliguntur et ordinantur ab eodem per tot. dict. *Constitutionem*. (23. Absolvit enim a peccatis et censuris. Idem, *ibid.*, § 16. (24. Dispensat super irregularitate. Idem, *ibidem*, § 17. (25. Convalidat titu-

ios beneficiorum condonando seu componendo quoad fructus male perceptos. Idem, *ibid.*, § 20. (26. Remittit seu condonat alia male percepta, et habilitat ad percipiendum. Idem, *ibidem*, § 25. (27. Relaxat seu commutat juramenta, vota et onera. Idem, *ibid.*, § 28. (28. Regulares habilitat, absolvit et transitus eidem concedit de una ad aliam religionem. Idem, *ibidem*, § 31. (29. Et eadem respectu monialium. Idem, *ibidem*, § 36. (30. Dispensat in matrimonialibus super impedimentis impediens occultis, revalidat dispensationes male obtentas etiam legitimando prolem. Idem, *ibidem*, § 39. (31. Dat facultatem minoribus pœnitentiariis. Idem, *ibid.*, § 47. (32. Concedit indulgentiam centum dierum in tactu virgæ. Idem, *ibidem*, § 50. (33. Commissiones majoris pœnitentiarum vel propœnitentiarum non expirant, eo decedente vel ab officio cessante. Idem, *ibidem*, § 49. (34. Pœnitentiarum minores in basilicis Urbis, et in æde Lauretana deputantur a cardinali majori pœnitentiario cum facultatibus ipsius arbitrio. Idem, *cit.*, constitut. 66, incip. *In Apostolica pœnitentiariæ*, § 6. Vide dictas duas constitutiones *Pastor bonus*, et *In Apostolica pœnitentiariæ*, ubi declarantur supradictæ facultates, et plurima alia statuuntur ad rem.

(35. Ad pœnitentiarium majorem pertinet supplere negligentiam, tam ordinariorum localium quam regularium superiorum monialium, in deputationibus confessoriorum in casibus a concilio Tridentino præscriptis, aliisque recensitis in constitutione 66, incip. *Pastoralis*. Idem, *cit.*, constitut. incip. *Quamvis*. (36. Pœnitentiarius major, etiam vacante Apostolica Sede, monialibus deputare nequit confessarios, qui ab ordinariis locorum pro monialibus expresse probati non fuerint. Idem, *ibidem*.

(37. Pœnitentiariis minoribus basilicæ Lateranensis ordinis Minorum Reformatorum, inopia laborantibus, annui redditus augentur in scutis ducentis, ex officio sigillatoris pœnitentiariæ Apostolicæ dismembratis. Idem constitut. 39, incip. *Laborantibus*. (38. Item in aliis scutis centum ex redditibus pœnitentiariæ arbitrio pœnitentiarum majoris alias permissis. Idem, *ibidem*. (39. Præterea eorum collegio assignantur mulctæ ejusdem officii pœnitentiariæ. Idem, *ibidem*. (40. Hujusmodi assignatio declaratur, quod facta fuerit eorum collegio per modum elemosynæ. Idem, constitut. 31, incipient. *Decet*.

Alia ad rem, vide verb. DISPENSATIO, a num. 68 ad fin.

POENITENTIARIUS.

Vide verb. CANONICUS, art. 9, n. 45 ad 49.

POLLUTIO.

Vide verb. LUXURIA, a num. 33 ad 43.

POLYGAMIA.

SUMMARIUM.

1. Polygamia seu uxorum pluralitas duplex esse

potest, scilicet successiva et simultanea. — 2. Polygamia successiva quæ sit? — 3. Qui duas uxores

successive habuit, dicitur *bigamus*; si tres, dicitur *trigamus*; si quinque, dicitur *quintogamus*; si octo, dicitur *octogamus*; et sic de aliis. — 4. Polygamia simultanea quæ sit? — 5. Hæc simultanea pluralitas uxorum est vera, et propria polygamia, de qua in præsentem est sermo. — 6. Et quidem pluralitas successiva uxorum valida est et licita. — 7. Polygamia seu pluralitas simultanea uxorum est jure divino prohibita. — 8. In lege veteri polygamia seu pluralitas uxorum fuit licita et permissa. — 9. Polygamia autem, seu potius *polyviria* plurium virorum simul cum una uxore nunquam, nec in lege veteri fuit licita et permissa. — 10. An poterit Deus in lege veteri; et possit nunc dispensare in hac polygamia seu *polyviria*, multi negativam sententiam defendunt. — 11. Assertiva autem sententia est communior et probabilior. — 12. Circa polygamiam seu pluralitatem simultaneam uxorum, sicuti de facto Deus dispensavit in lege veteri, ita posset, si vellet, dispensare etiam nunc in lege evangelica. — 13. Nullus autem homo, neque Summus Pontifex dispensare potest circa utramque polygamiam, scilicet tam viri cum multis uxoribus simul, quam uxoris cum multis simul viris. — 14. Ad evitandam polygamiam et contrahendum secundum matrimonium ob mortem alterius conjugis requiritur, et sufficit certitudo saltem moralis de morte ejusdem conjugis. — 15. Probatum prima pars, quod scilicet requiratur certitudo, et non sufficiat solum dubium, aut probabilis opinio de morte alterius conjugis, nec ejus absentia plurium annorum. — 16. Probatum secunda pars; quod scilicet sufficiat certitudo moralis. — 17. Notitia sufficiens, et certitudo moralis de morte alterius conjugis habetur: primo, si de ea testetur parochus. — 18. Secundo, si adsit attestatio publica vel authentica. — 19. Tertio, si adsint duo testes de visu. — 20. In similibus casibus etiam consanguinei, et affines possunt esse testes; excipiuntur tamen ad id interesse habentes, uti sunt ipsimet con-

(1. Polygamia seu uxorum pluralitas duplex esse potest, scilicet successiva et simultanea. *Communis*. (2. Polygamia successiva est, quando quis successive plures habet uxores. *Communis*. (3. Et hic si duas successive habuit, dicitur *bigamus*; si tres, dicitur *trigamus*; si quinque, dicitur *quintogamus*; si octo, dicitur *octogamus*, et sic loquendo de aliis, textu expresso in cap. *Aperiant* 11, caus. 31, qu. 1. (4. Polygamia simultanea est, quando quis simul plures habet uxores. *Communis*. (5. Et hæc simultanea pluralitas uxorum est vera et propria polygamia, de qua in præsentem est sermo. (6. Et quidem pluralitatem uxorum successivam validam esse et licitam, altero conjugum mortuo, est communis Catholicorum sensus contra Montanistas et Novatianos olim secundas nuptias damnantes, et expresse habetur ex *I ad Corinth.* vi, ibi: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino*. Et *I ad Timoth.* v, vult Apostolus *Viduas juniores nubere*. Et c. *Aperiant* 11, caus. 31, qu. 6, dicitur expresse: «Ego nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam, et ita licere quinto et sexto, et ultra; quomodo et secundo marito recte nubere.» Et hoc supponitur pro certo et indubitato, tot.

(57) Accedat vel ipsorum Protestantium princi-

ipes superstites. — 21. Quarto, si cum uno teste de visu, aut cum fama, aut cum pluribus testibus de auditu concurrant verisimilia indicia et conjecturæ. — 22. Imo multi volunt sufficere etiam unicum testem de visu. — 23. Et probabilior non sufficit unus testis, nisi concurrant aliqua adminicula et indicia. — 24. Item non sufficit sola fama sine aliquo ex dictis indicibus et conjecturis. — 25. Item sine aliquo ex dictis indicibus, seu adminiculis, et conjecturis, nec sufficit absentia alterius conjugis per multos annos. — 26. Quandonam ex supradictis habeatur sufficiens certitudo moralis de morte conjugis, spectat ad judicem ecclesiasticum suo prudenti judicio, attentis omnibus circumstantiis locorum, temporum et personarum, judicare. — 27. Polygami in jure civili, etiam ab imperatoribus gentilibus infamiae nota, aliisque poenis afficiuntur. — 28. Polygami, nedum in jure civili, sed potissimum in jure canonico infames declarantur. — 29. Polygami condemnantur ad triremes per quinquennium; vel si falsos prodixerint testes ad probandam temporis conjugis, ad septennium. — 30. Quinimo ii, qui, mentito nomine vel cognomine, prima uxore vivente, secundam ducunt, damnantur ad triremes in perpetuum; et si fuerint inhabiles, fustigantur, et ad carceres perpetuos damnantur, et si pro atrocitate criminis majores poenas meruerint, traduntur etiam curiæ sæculari. — 31. Polygami debent abjurare de levi vel de vehementi, prout fuerint, vel leviter vel graviter de hæresi suspecti. — 32. Unde crimen polygamie spectat ad forum ecclesiasticum, sive ad inquisitores hæreticæ pravitatis privative quoad iudices sæculares. — 33. Polygami, qui polygamie pœnitentiam, seu pœnam triremium jam explevit, non potest cum secunda uxore denuo matrimonium contrahere, quamvis prima legitima uxor decesserit, nisi habeat dispensationem Apostolicam. — 34. Subnectuntur *Addit. ex aliena manu*, ad n. 42.

tit. *De secundis nuptiis* 21, lib. iv *Decret.*

(7. Polygamia seu pluralitas simultanea uxorum est jure divino prohibita. Est certa de fide; et qui contrarium assereret esse hæreticus reputandus. Sic Catholicis omnes ex canon. 48 *Apostolorum*; ex concilio *Nicano* 1, c. 25 et 27. Ex Innocent. 1, epistola 37; ex Syricio, epistola 1, cap. 4, ut in cap. *De conjugali* 27, quæst. 2; ex Celestino 1, in cap. *Videtur nobis* 35, quæst. 6; ex concilio *Toletano* 1, cap. 17; ex Alexandro III, in *Append.*, cap. 15 et 25; ex Nicolao I, *Ad consulta Bulgarorum*, cap. 15; ex Innocentio III, in cap. *Gaudemus* 8, De divortii, ubi ad hoc dicit unam tantum costam in unam tantum feminam conversam fuisse, et non plures in plures; ex concilio *Florentino*, in *Dec. pro Armenis*; ex concilio *Coloniensi sub Paul. III*, part. 1, cap. 41; ex concilio *Moguntino sub eodem*, in *Decretis fidei*, cap. 36; et ex concilio *Tridentino*, sess. xxiv, can. 2, ubi sic est definitum: «Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.» Et hoc aperte colligitur ex verbis ipsius Christi, *Matth.* xix et *Marc.* x, ubi expresse docet, esse adulterum eum qui, *dimissa uxore*, ducit aliam; quod non esset, si, vivente priori, alia quoque esset uxor ejus legitima (57).

pum severitas adversus impium Theophili Aletici

(8. In lege veteri polygamia seu pluralitas uxorum, fuit licita et permessa divina dispensatione ab ipso Deo indicata primis aliquot patribus, deinde illorum verbo aut exemplo ad ceteros perventa. *Communis* cum Scoto, in 4, dist. 33, quæst. 1, art. 2. S. Thoma et S. Bonaventura, *ibid.*; Bellarmino, t. I *De matrim.* c. 11, proposition. quarta, et aliis passim. Et probat Scotus, ex *Genes.* xvi et xxv de Abrahamo, qui habuit uxores Saram, Agar et Ceturam; de Jacob, qui habuit uxores Rachelem et Liam; et de David *II Reg. v.*, qui plures habuit uxores. Credibile autem non est, quod hi sancti Patres ducendo plures simul uxores fecerint aliquid illicitum, sed potius credendum est, quod illas non accepissent, nisi fuisset illis divina dispensatione seu inspiratione concessum, et in casu paucitatis fidelium procreantium prolem, ut hoc modo plures mulieres ab uno fecundarentur, et sic proles ad divinum cultum propagaretur et multiplicaretur. Et de facto Moyses, in *Deuteronomio* xxi, tanquam de re nota et passim licita loquitur, dicens: *Si fuerint alicui duæ uxores, una dilecta, altera odiosa* (58).

(9. Polygamia autem, seu potius polyviria plurium virorum cum una uxore nunquam nec in lege veteri fuit licita et permessa. *Communis* cum sancto Augustino, lib. III *De doctrina Christiana*, cap. 12, et lib. *De bono conjugator.*, cap. 17; S. Thoma in 4, dist. 33, quæst. 1, art. 1 ad 7; Scoto, in 4, dist. 17 et 26; Bellarm., *loc. cit.* Et ratio est, quia hæc polygamia, seu potius polyviria, adversatur fini primario matrimonii, qui est propagatio prolis, et educatio ejusdem, et ex plurium virorum concubitu cum eadem muliere, vel nunquam proles progignitur, vel non nisi rarissime, ut notavit S. Augustinus, in lib. *De bono conjug.*, c. 17, et docet experientia de metricibus.

(10. An autem potuerit Deus in lege veteri, et possit nunc dispensare in hac polygamia, seu polyviria, nempe plurium virorum cum una uxore? Variant doctores; negativam sententiam defendunt Bellarminus, *cit. l. i De matr.*, cap. 11, proposit. 2; Rosignol., in *universas de matrim. controversias contract. xv De matrim.* 11, prænot. 15, n. 5, citans ibi S. Augustin., l. III *De doctrina christiana*, cap. 12, et lib. *De bono conjugator.*, cap. 17; S. Thomam, in 4, dist. 33, q. 1, art. 1 ad septimum, et sic tenent plures alii, ex eo quia hæc polygamia seu polyviria plurium virorum cum una uxore, sit contra prima principia juris naturæ, nec per ullam mutationem circumstantiarum possit fieri bona, cum repugnet omnibus finibus matrimonii: in iis autem,

seu Liseri, librum inscriptum *Polygamia triumphatrix*. Nam non modo Brunsmannus Danus eum acerrime confutavit, edito a. 1661 libro *Monogamiae victricis*, sed etiam Danorum rex Cristiernus V, præter execrabilis operis damnationem, illius quoque auctorem a toto suo regno exulare jussit. (58) An autem etiam ante diluvium ob eandem

quæ sunt contra principia juris naturæ, non potest Deus dispensare; secus non essent prima principia juris naturæ, adeoque, etc. (11. Affirmativam sententiam, nempe posse Deum in hac polygamia seu polyviria dispensare, tenent communius et probabilius doctores, ut tenet et testatur Mastrius, in *Theol. mor.*, disp. 20, quæst. 3, n. 53. Et ratio est, quia Deus dispensare potest in aliis quoque præceptis juris naturæ, ut in fornicatione, furto, homicidio et similibus, ut docet Scotus, in 3, dist. 36, adeoque etiam in hoc dispensare posset, cum non sit præceptum urgentius istis; tum quia Deus in tali casu posset res ita disponere, ut ex hujusmodi polygamia seu polyviria, non sequerentur illa inconvenientia, ob quæ a lege naturæ est prohibita, atque ideo tali dispositione facta lex naturæ non obligaret; tum quia, quod sit contra jus naturale, non obstat, quin Deus id concedere possit, quia non est contra jus naturale strictè sumptum, et primario, sed tantumlate sumptum, et secundario, ut distinguit ipsum jus naturale Scotus, in 4, dist. 17 et dist. 26, et repetit dist. 33, quæst. 1; Mastrius, *l. cit.*, n. 52, et alii plures; tum etiam quia, ut docet Scotus, in 3, dist. 36, et sequitur Hurtad., disp. 9, dis. 2, cum pluribus aliis recentioribus, ipsius Dei concessione et dispensatione, quæ est juris declaratio, desinit esse contra jus naturæ, quia desinit esse contra jus mariti, cum Deus ut supremus corporum Dominus possit uxori facultatem concedere, ut valide et absque injustitia in maritum, aliis quoque maritis suum tradat corpus; sicuti etiam concessione divina facta alicui, ut alterum occidat, vel ejus bona accipiat, occisio illius, et bonorum acceptio desinit esse injusta, et contra jus naturæ, quia Deus est supremus Dominus bonorum et vitæ omnium. Arg. cap. *Gaudemus* 8, *De divortiiis*.

(12. Circa polygamiam seu pluralitatem simultaneam uxorum, sicuti de facto Deus in lege veteri dispensavit, ut satis ostensum fuit supra n. 8, ita posset, si vellet, dispensare etiam nunc in lege evangelica. *Communis* cum S. Thoma, in 4, dist. 73, qu. 1, art. 2, in corpore; Scoto, *loc. cit.*; Rosignol., n. 5, et alii passim: unde non indiget probatione.

(13. Nullus autem homo, neque Summus Pontifex dispensare potest circa utramque polygamiam, scilicet tam viri cum multis uxoris simul, quam uxoris cum multis simul viris. *Communis*. Et ratio est, quia polygamia est jure divino prohibita, ut patet ex dictis, supra n. 7, sed nullus homo dispensare potest in lege Dei, cum inferior nequeat dispensare in lege superioris, cap.

propagandi humani generis necessitatem, quæ post diluvium polygamiam, dispensante Deo, induxit, Deus patriarchis, aliisque polygamiam permisit, ut Mersennius docuit in *Gen.*, vide el. P. Merlin. dissertationem a Patribus Trevoltiensibus excusam in suis a. 1736 *Ephemeridibus*, mense Julio, p. 11, 25, 80.

Inferior 4, dist. 21, cap. *Cum inferior* 16, De major. et obedient. Clement. *Ne Romani*, De electione, adeoque, etc. (59).

(14. Ad evitandam polygamiam et contrahendum secundum matrimonium ob mortem alterius conjugis requiritur, et sufficit certitudo saltem moralis de morte ejusdem conjugis. Barbosa, in cap. *In presentia* 19, De spons., n. 7; Abbas, *ibid.*, n. 6; Alexander de Nevo, n. 22; Mascard., *De probationibus*, conclus. 1074; Gutierrez, pract. l. II, quæst. 8, n. 4 et seq.; Reiffenstuel, lib. IV *Decret.*, tit. 21, n. 7; Rosignol., *loc. cit.*, n. 6, cum aliis ibi citatis; Bosco, disp. 22, sect. 12, conclus. 2, n. 22; Sanchez, *De matrimonio*, lib. II, disp. 46, n. 6, cum pluribus ibi citatis; Layman, lib. V, tractat. 10, part. III, cap. 3, num. 1 et 2, ubi testatur de communissima aliorum.

(15. Probatur igitur prima pars, quod requiratur certitudo, et non sufficiat solum dubium, aut probabilis opinio de morte alterius conjugis, nec ejus absentia plurium annorum, ex cap. *Dominus* 2, De secundis nuptiis, ubi Lucius III universis Christianis in captivitate Saracenorum positis sic respondit: « Sane super matrimoniis, quæ quidam ex vobis (nondum habita obeuntis conjugis certitudine) contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus a modo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei constet, quod ab hac vita migraverit conjugis ejus. » Et ex cap. *In presentia* 19, De sponsalibus, ubi Clemens III sic respondit Cæsaraugustano episcopo: « In presentia nostra quævisisti, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos causa captivitatis, vel peregrinationis absentes ultra septennium præstolata fuerint, nec certificari possunt de vita vel de morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem, et pro juvenili ætate, seu fragilitate carnis nequeant continere; petentes aliis matrimonio copulari. Consultationi ergo tuæ taliter respondemus, quod quantocumque annorum numero ita remaneant viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium canonice convolare. Nec auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum. » Ex quibus sacris canonibus clare constat, requiri certitudinem ad secundas nuptias celebrandas, seu secundum matrimonium contrahendum.

(16. Probatur secunda pars, quod scilicet sufficiat certitudo moralis, ut tenent omnes doctores citati numero antecedenti, Scotus in 4, distinct. 22, qu. unic., art. 5; Valentia, tom. IV, disput. 10, quæst. 2, junct. 2, et alii passim; arg. cap. *Cum jam bellicam* 1, caus. 34, qu. 2, ibi: « Nec tamen culpabilis judicetur, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit, »

(59) Videant ergo, qui Socratis auctoritate ducti legem a Valentiniano I editam ferunt, et ut cuiusque volenti liceret uxores duas habere legitimas; videant, inquam, quam fidem ea Socratis narratio mereatur. Confer P. Nicolai *Lection. et*

ubi ly non esse existimabatur, vere et realiter non plus importat, quam certitudinem moralem, et cap. final. § *Porro ut lite non contestata*, ibi: « Tandiu alteruter conjugum expectetur, donec de ipsius obitu verisimiliter præsumatur, » ubi ly verisimiliter præsumatur, plus sane non significat, quam certitudinem moralem. Et colligitur etiam ex « Instructione pro examine illorum, qui inducuntur pro contrahendis matrimoniis, tam in curia eminentissimi domini card. Urbis vicarii, quam in aliis curiis cæterorum ordinariorum, » relata a Monacell. tom. III, *Append. ad Formular.*, instructione 6, ubi n. 12, in fine sic habetur: « Si tamen hujusmodi testimonia haberi non possunt, sacra congregatio non intendit excludere alias probationes, quæ de jure communi possunt admitti; dummodo sint legitimæ, et sufficientes. »

(17. Probatio autem legitima, et sufficiens, seu moralis certitudo de morte conjugis habetur: primo, si de ea testetur parochus, quia hujus testimonium ex libro baptismi, matrimoniorum et mortuorum sufficienter probat; ex præscripto enim, et auctoritate concilii Tridentini, sess. xxiv, cap. 1, et 1 *De reform. matrim.* industria, et fides parochi est electa ad conscribendum talem librum, adeoque indubitanter fides tali libro adhibenda est. Mascard., *De probationibus*, conclus. 673, n. 1 et seq., allegans plurimos alios; Pax Jordanus, tom. III, tit. *De fide instrument.*, n. 48, citans Rotam, dec. 321, n. 3, part. I, novis.; Reiffenstuel, *loc. cit.*, n. 10, et alii passim.

(18. Secundo, si constet de tali morte publice et authentice, id est per attestationem, aut instrumentum publicum vel authenticum a magistratu ecclesiastico, politico aut militari datum, vel a notario publico, vel alia persona in publica auctoritate constituta confectum. Hæc omnia plene probant, ut docet Mascardus, *De probationibus*, conclus. 1101, nu. 5; Reiffenstuel, *loc. cit.*, n. 11, et communis aliorum.

(19. Tertio, si adsint duo testes de visu; isti enim ordinarie plene probant, ex l. *Ubi numerus*, ff. *De testibus*, quæ canonizata est in cap. *Si testes*, § *Ubi*, n. 4, quæst. 3, quo utroque in loco dicitur: « Ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt; » concordat textus, in c. *Licet universis* 23, De testibus, ubi Papa Alexander III sic expresse dicit: « Mandamus, si inter vos... emerit questio... non minus, quam duorum, vel trium virorum, qui sint probatæ vitæ, et fidelis conversationis testimonium admittatis, juxta illud Dominicum (*Matth. xviii*, et *Luc. xvii*): *In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum*; quia licet quædam sint causæ, quæ plures quam duos exigant testes, nulla

dissert. *Biblicarum*, t. II, p. 170 et seqq., ubi etiam disputat, an ethnicis quoque veteris legis tempore liceret ex divina dispensatione plures simul uxores legitimas habere.